

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.2\(6\).2022.1](https://doi.org/10.32782/2708-4949.2(6).2022.1)

УДК [338.488.2:640.4]:355.01](477.46)

Л. І. Івашина, Л. Г. Бишовець

Черкаський державний технологічний університет

ВОЄННИЙ СТАН: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ НА ЧЕРКАЩИНІ

У роботі проведено дослідження питань організації готельно-ресторанного бізнесу на період воєнного стану на Черкащині та розробки напрямів забезпечення економічної ефективності функціонування підприємств сфери гостинності. Встановлено, що готельно-ресторанний бізнес перебуває у досить несприятливих умовах щодо економічного розвитку. Основною метою дослідження є сприяння організації безперебійної роботи закладів готельно-ресторанного бізнесу на Черкащині в період військової агресії. Показано, що проблема організації роботи готельно-ресторанного бізнесу, як в Україні так і на Черкащині під час війни є однією з найактуальніших на сьогодні. Систематизовано літературні джерела та підходи до вирішення проблеми показують, що нестабільна ситуація в Україні з економічного та політичного погляду, військова ситуація досить негативно позначаються на динаміці розвитку та функціонування закладів готельно-ресторанного господарства в регіонах. Об'єктом проведеного дослідження визначено заклади готельно-ресторанного господарства Черкащини, оскільки суттєво змінюється організація роботи цього бізнесу на час воєнного стану. При проведенні наукового дослідження використувалися наступні методи: систематизація наукової літератури і теоретичний аналіз з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування організації роботи готельно-ресторанного бізнесу у воєнний час, також були використані методи порівняння, інформативно-аналітичні методи, узагальнення та інші. Визначено та обґрунтовано необхідність розробки напрямів забезпечення ефективної діяльності закладів готельно-ресторанного господарства на період воєнного стану. На основі проведених досліджень зроблено висновки про те, що в майбутньому, для успішної організації діяльності готельно-ресторанного господарства, необхідно розробляти шляхи забезпечення життєздатності даного бізнесу. Результати дослідження можуть бути корисними для працівників сфери готельно-ресторанного господарства, науковців, викладачів та студентів спеціальностей «Готельно-ресторанна справа».

Ключові слова: військовий стан, готельно-ресторанний бізнес, динаміка розвитку, економічна ефективність, організація роботи.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах сьогодення готельно-ресторанний бізнес має досить важливе значення для вирішення багатьох соціально-економічних питань регіонів України. Тому набуває актуальності організація ефективного управління підприємствами сфери гостинності, особливо під час воєнного положення в країні, що потребує розробки нових, інноваційних шляхів розвитку готельно-ресторанного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження тенденцій розвитку готельно-ресторанного господарства в Україні у своїх працях приділили увагу вітчизняні науковці та фахівці Герасимлюк М. В., Полівода О. А. [5], Ковальчук Т. Г. [6], Корж Н. В., Онищук Н. В. [7], Нікольчук Ю. М. [9], Шевель А. А. та Шацька З. Я. [11] та інші. Однак недостатньо розкритими залишаються питання розвитку ринку та організації готельно-ресторанного бізнесу в Україні зокрема в постпандемічних умовах та умовах воєнного стану.

Мета статті. Основною метою статті є сприяння організації безперебійної роботи закладів готельно-

ресторанного бізнесу на Черкащині в період військової агресії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Попри значні економічні виклики, з якими останній час стикається Україна, своєю стійкістю вражає український бізнес. Готельно-ресторанний бізнес не є винятком, основна задача його – це вижити. Багато закладів опинились в районах активних бойових дій та були змушені евакуюватися в безпечні регіони або взагалі припинити свою роботу. Серед основних проблем, з якими зіткнувся готельно-ресторанний бізнес, можна назвати: паніку, відтік кадрів, логістику, розірвання договорів на поставку товарів, комунікаційну підтримку в усіх точках. Але заклади готельно-ресторанного господарства, які відносно віддалені від обстрілів, страждають через проблеми, які склалися з логістикою та значною нестачею сировини [10].

На сьогоднішній день, стан готельно-ресторанного сегменту ринку в Україні залежить від регіону, де знаходиться підприємство. Зараз він працює максимум на 2–3% у грошовому виразі. На півдні країни даний показник становить 3–5% від планового, в Києві та

області – 10–15%, на сході через бойові дії та окупацію територій більшість готелів призупинили роботу.

Досить стабільна ситуація у західній частині України: Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській і Закарпатській областях. За період з лютого по квітень місяць заклади розміщення були завантажені на 100%, що викликало значне підвищення туристичного збору. Згідно статистики Державного агентства розвитку туризму, за перші шість місяців 2022 року сума склала 89,4 млн. грн., що майже на 28,8% більше в порівнянні з сумою в аналогічний період 2021 року – в той період до бюджету надійшло 69,4 млн. грн. [1].

Готельно-ресторанні підприємства, які не припиняли працювати у період військового стану, були вимушені перевести всі свої бізнес-процеси в новий формат роботи, якого ще не було, оскільки в один і той же час потрібно було забезпечити гостям звичний для них рівень сервісу та безпеку перебування, допомагати співробітникам і їхнім сім'ям, займатися волонтерством.

На початку війни знайти місця в готельно-ресторанних комплексах було досить складно, оскільки вони були заповнені людьми, більшу частину яких склали вимушені переселенці.

Також, один із досить значних викликів для готелів та ресторанів був пов'язаний із порушенням ланцюгів постачання. У зв'язку із браком пального були порушені деякі логістичні процеси, що вплинуло на забезпечення підприємств необхідним для роботи. Оговтавшись після перших тижнів шоку, ресторанний бізнес переорієнтувався на приготування нескладних і найпопулярніших страв: випічка, хліб та хлібобулочні вироби.

Комендантська година теж внесла корективи в роботу готельно-ресторанних комплексів. Через обмеження в часі ускладнюється процес поселення та виселення, основне навантаження припадає на денну зміну, окрім цього, через комендантську годину працівники були вимушені іноді проживати на території готелів. Під час повітряних тривог більшість готельно-ресторанних послуг недоступні. І це стало одним із пунктів у роботі закладів, що запровадили посилені стандарти безпеки. Передбачено оповіщення мешканців готельно-ресторанних комплексів про повітряні тривоги та їх завершення, облаштування, де це можливо, безпечних місць чи укриттів, у яких люди мають змогу перечекати небезпеку.

Ситуацію, в якій сьогодні перебуває сфера гостинності України, можна назвати відсутністю ринку. Винятком можуть бути деякі регіони на заході країни.

Дослідження вказують на те, що заклади готельно-ресторанного господарства з початку війни в багатьох містах України є центрами для розміщення переселенців, приготування гарячих обідів та організації харчування під час евакуації українських захисників і волонтерів з усіх районів країни, де тривають бойові дії. Готелі також надають складські приміщення для гуманітарної допомоги та інших заходів, направлених для підтримки постраждалих невійськових.

З початку війни суттєво змінилась структура гостей готелю, переважно їх поділяють на дві категорії. Перша категорія – це вимушені переселенці, які тимчасово проживали в закладах готельного господарства, а потім повертались додому чи їхали далі. Також був попит у готелях від компаній та дипломатичних установ, які перевели свої підприємства до більш безпечніших областей.

Друга категорія – це представники ЗМІ, дипломатичні делегації, міжнародні волонтерські організації тощо. На початку воєнних дій на деяких об'єктах представників ЗМІ, було досить багато, готелі ставали свого роду хабами для міжнародних журналістів [3].

Центральні області України за час війни теж прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб, які продовжують прибувати. Черкаська область на сьогодні є транзитна. З переселенців, які звертаються до міських служб, близько 20 відсотків залишаються у Черкасах та області, а решта після ночівлі й відпочинку їдуть далі.

Готельно-ресторанні комплекси Черкащини активно допомагають внутрішньо переміщеним особам та волонтерять.

Значна частина закладів ресторанного господарства працює у звичному форматі та забезпечує внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців гарячим харчуванням. Особливістю закладів харчування стає розширення власного виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів у значних обсягах.

Дослідження сайтів місцевих органів управління, бронювання та закладів розміщення показали, що у Черкасах заклади розміщення та відпочинку, а також приватні садиби у сільській місцевості Черкаської області, були заповнені на 100%, особливо у перші тижні війни.

Приймають, годують, розселяють переселенців з Харківщини, Дніпропетровщини та загалом зі всієї країни. Більшість готельно-ресторанних комплексів тримають вартість на проживання в закладі незмінними або навіть знижують.

Деякі заклади вводять додаткові знижки на проживання з дітьми, людям які переїхали з областей, де відбуваються бойові дії.

В готелях започатковують колективні заняття із психологом, дитячим тренером для підтримки матерів з дітьми, також приймають гостей з домашніми улюбленцями.

Так, наприклад у готельно-ресторанному комплексі Selena Family Resort, радо приймають переселенців із тваринами – котами, собаками. В закладі надають проживання не подово, а на кілька тижнів і довше. Про ціни домовляються з кожним гостем особисто, враховуючи його фінансові можливості. Також для мешканців готельно-ресторанного комплексу створені та функціонують анімаційні кімнати для дітей та дорослих, проводяться концерти та інші заходи [4].

На початку літа в Черкасах почав працювати літній денний табір для дітей «Планета дитинства». Табір «Планета дитинства» було організовано Черкась-

кою міською радою спільно з керівництвом готелю «Черкаси Палац» [2; 8].

У таборі були створені необхідні умови для організованого, контрольованого і безпечного дозвілля школярів під наглядом досвідчених педагогів та тренерів у будні дні з 8:00 до 17:30. До табору запрошували дітей віком від 6 до 14 років. Тривалість однієї зміни становила 10 днів. У розпорядку дня для дітей було організовано зарядку, лінійку, різноманітні вікторини та ігри, майстер-класи, екскурсії тощо. Дозвілля було організовано враховуючи вік дітей. Діти мали можливість вдень відпочивати в комфортних номерах готелю. У таборі надавали дворазове повноцінне харчування (сніданок, обід) та підвечірок.

Готель «Черкаси Палац» в цей період тісно співпрацював з різними закладами міста – Школою мистецтв, Центром дитячої та юнацької творчості, Багатопрофільним центром, спортивними школами Черкас тощо. Кожного дня після тихої години діти виготовляли поробки на різних локаціях, займалися спортом, гралися.

У таборі також потурбувалися і про безпеку дітей на випадок повітряної тривоги. У приміщенні готелю, де знаходяться діти, є належним чином облаштоване укриття, в якому є три аварійні виходи, посадкові місця, питна вода, печиво, вбиральня, генератор та розетки. Сигнали про небезпеку в закладі не ігнорують,

дітей щоразу переміщували у бомбосховище. До кінця літа було проведено чотири зміни.

Отже, заклади готельно-ресторанного господарства прилаштувалися до нових умов роботи. Намагаються дещо змінити формат закладів й намагаються успішно виживати за нових реалій.

Висновки. Нестабільність економічної та політичної ситуації останні кілька років стали справжнім випробуванням для сфери гостинності нашої країни: два роки пандемії негативно позначилися на динаміці розвитку та функціонуванні закладів готельно-ресторанного господарства. Тоді вижили лише ті готельно-ресторанні підприємства, які переформатувалися на внутрішній ринок, але на Україну чекало нове потрясіння – війна. На сьогоднішній день на перше місце в сфері гостинності вийшло питання безпеки: необхідно забезпечити укриття, резервне освітлення, запаси питної води, що було досить оперативно реалізовано закладами розміщення та харчування Черкащини. Спостерігається досить якісні зміни характеру відносин щодо обслуговування людей – відбувається обслуговування вимушених переселенців, а не туристів. Також спостерігаються значні зміни соціально складової розвитку сфери гостинності, що відображається у наданні безоплатних послуг, появі сегменту послуг з надання гуманітарної допомоги, посиленні соціальної відповідальності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Артур Лупашко. На початку війни готельний бізнес України обвалився на 90%. Чи є надія на відновлення. URL: <https://forbes.ua/company/na-pochatku-viyni-gotelniy-biznes-ukraini-obvalivsvya-na-90-chi-e-nadiya-na-vidnovlennya-14102022-9033> (дата звернення: 20.10.2022).
2. Відволіктися від війни: маленьких черкашан запрошують на літній відпочинок у денний табір. URL: <https://vycherpno.ck.ua/malenkyh-cherkashan-zaprosuyut-na-litnij-vidpochynok-u-dennyj-tabir-foto-video/> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Встояти під час війни: як працюють готелі України. URL: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsuyut-goteli-ukraini/> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Ганна Жижка – про допомогу готельного бізнесу переселенцям: «Байдужих у сфері гостинності немає». URL: <https://novy.tv/ua/news/2022/05/06/ganna-zhyzha-pro-dopomogu-gotelno-go-biznesu-pereselencyam-bajduzhyh-u-sferi-gostynnosti-nemaye/> (дата звернення: 25.10.2022).
5. Герасимлюк М. В., Полівода О. А. Роль запровадження інновацій в діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства у подоланні наслідків коронавірусної кризи. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 58–1. С. 113–119.
6. Ковальчук Т. Г. Перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах глобалізації світового господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23 (1). С. 126–130.
7. Корж Н. В., Онищук Н. В. Вплив пандемії COVID-19 на готельну галузь. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 140–143.
8. Літній табір «Планета дитинства» відкрив свої двері для першої зміни черкаських школярів. URL: <http://chmr.gov.ua/ua/newsread.php?view=21233&s=1&s1=17> (дата звернення: 01.11.2022).
9. Нікольчук Ю. М. Готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, фінансове забезпечення, інвестиційна привабливість та перспективи подальшого розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 218–226
10. Ринок HoReCa під час війни: поточний стан та ключові тенденції. URL: <https://voxukraine.org/gynok-horeca-rapid-chas-viyni-potochnyj-stand-ta-klyuchovi-tendentsiyi/> (дата звернення: 25.10.2022).
11. Шацька З. Я., Шевель А. А. Організація роботи підприємств готельної сфери в умовах пандемії COVID-19. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.51.

References:

1. Artur Lupashko (2022). Na pochatku viiny hotelnyi biznes Ukrainy obvalyvsia na 90%. Chy ye nadiia na vidnovlennia. [At the beginning of the war, the hotel business of Ukraine collapsed by 90%. Is there hope for recovery]. Available at: <https://forbes.ua/company/na-pochatku-viyni-gotelniy-biznes-ukraini-obvalivsvya-na-90-chi-e-nadiya-na-vidnovlennya-14102022-9033>.

2. Vidvoliktysia vid viiny: malenkykh cherkashchan zaproshuiut na litnii vidpochynok u denniy tabir [Take your mind off the war: little Cherkasy residents are invited to a day camp for summer vacation]. Available at: <https://vycherpno.ck.ua/malenkykh-cherkashchan-zaproshuyut-na-litnij-vidpochynok-u-denniy-tabir-foto-video>.
3. Vstoyaty pid chas viiny: yak pratsiuyut hoteli Ukrainy [Stand up during war: how hotels of Ukraine work]. Available at: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini>.
4. Hanna Zhyzha – pro dopomohu hotelnoho biznesu pereselentsiam: «Baiduzhykh u sferi hostynnosti nemaie» (2022). [Hanna Zhizha about the help of the hotel business to refugees: “There are no indifferent people in the field of hospitality”]. Available at: <https://novy.tv/ua/news/2022/05/06/ganna-zhyzha-pro-dopomogu-gotelnoho-biznesu-pereselencyam-bajduzhyh-u-sferi-gostynnosti-nemaye>.
5. Herasymluk M. V. & Polivoda O. A. (2020). Rol zaprovadzhennia innovatsii v diialnist pidpriemstv hotelnorestorannoho hospodarstva u podolanni naslidkiv koronavirusnoi kryzy [The role of introducing innovations in the activities of hotel and restaurant enterprises in overcoming the consequences of the coronavirus crisis]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 58-1, pp. 113–119. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-19> [in Ukrainian].
6. Kovalchuk T. H. (2019). Perspektyvy rozvytku hotelno-restorannoho biznesu v Ukraini v umovakh hlobalizatsii svitovoho hospodarstva [Prospects for the development of the hotel and restaurant business in Ukraine in the conditions of globalization of the world economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 23(1), pp. 126–130. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23(1)_28) [in Ukrainian].
7. Korzh N. V. & Onyshchuk N. V. (2020). Vplyv pandemii COVID-19 na hotelnu haluz [Impact of the COVID-19 pandemic on the hotel industry]. *Ekonomichniy prostir*, vol. 156, pp. 140–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/156-25> [in Ukrainian].
8. Litnii tabir «Planeta dytynstva» vidkryv svoi dveri dlia pershoi zminy cherkaskykh shkoliariv [The Planet of Childhood summer camp opened its doors for the first shift of Cherkasy schoolchildren]. Available at: <http://chmr.gov.ua/ua/newsread.php?view=21233&s=1&s1=17>.
9. Nikolchuk Yu. M. (2020). Hotelno-restoranni biznes: suchasnyi stan, finansove zabezpechennia, investytsiina pryvablyvist ta perspektyvy podalshoho rozvytku v Ukraini [Hotel and restaurant business: current state, financial support, investment attractiveness and prospects for further development in Ukraine]. *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 218–226. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-218-226> [in Ukrainian].
10. Rynok HoReCa pid chas viiny: potochnyi stan ta kliuchovi tendentsii [The HoReCa market during the war: current state and key trends]. Available at: <https://voxukraine.org/rynok-horeca-pid-chas-vijny-potochnyj-stan-ta-klyuchovi-tendentsiyi>.
11. Shatska Z. Ya. & Shevel A. A. (2020). Orhanizatsiia roboty pidpriemstv hotelnoi sfery v umovakh pandemii COVID-19 [Organization of the work of hotel enterprises in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Efektivna ekonomika*. 10. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.51> [in Ukrainian].

Lilia Ivashyna, Larysa Byshovets

Cherkasy State Technological University

MARTIAL LAW: PECULIARITIES OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS ORGANIZATION IN CHERKASY REGION

The work gives a study of the organization of the hotel and restaurant business during the period of martial law in Cherkasy region and the development of directions for ensuring the economic efficiency of hospitality enterprises functioning. It has been established that the hotel and restaurant business is in rather unfavorable conditions for economic development. The main goal of the study is to promote the organization of uninterrupted operation of hotel and restaurant business establishments in Cherkasy region during the period of military aggression. It is shown that the problem of organizing the work of the hotel and restaurant business, both in Ukraine and in Cherkasy during the war, is one of the most relevant today. Systematized literary sources and approaches to solving the problem show that the situation in Ukraine from an economic and political point of view is unstable, the military situation has a rather negative effect on the dynamics of the development and functioning of the hotel and restaurant industry in the regions. The object of the research was determined to be the establishments of the hotel and restaurant industry of Cherkasy region, since the organization of the work of this business changed significantly during the martial law. The methods used during the scientific research are the following: systematization of scientific literature and theoretical analysis in order to determine the state and theoretical justification of the organization of the hotel and restaurant business during the war; comparison methods, informative and analytical methods, generalization and others. The need to develop directions for ensuring the effective operation of hotel and restaurant establishments during the period of martial law has been determined and substantiated. On the basis of the conducted research, it was concluded that in the future, for the successful organization of the hotel and restaurant industry, it is necessary to develop ways to ensure the viability of this business. The results of the research can be useful for employees of the hotel and restaurant industry, scientists, teachers and students of the specialties «Hotel and restaurant business».

Key words: hotel and restaurant business, martial law, work organization, economic efficiency, development dynamics.

Статтю подано до редакції 29.11.2022